

Glimt fra Darum i 1800-tallet

P. K. Pedersens erindringer

Fæstebonden der blev selvejer

Af Jens Hedegård Rasmussen

I Darum Sognearkiv opbevares en lille pakke, hvorpå der står skrevet: *Indlagte gamle dokumenter skal efter min død tilhøre Darum Sognebogsamling,*

Darum den 24. juli 1921

P. K. Pedersen

Efter kommunesammenlægningen i 1966 blev denne pakke af bibliotekaren overgivet til Darum Sognearkiv. Den lille pakke er af P. K. Pedersen indleveret til sognebogsamlingen omtrent på samme tid, som han har færdiggjort manuskriptet til de erindringer, som nu udgives.

Alle dokumenterne vedrører hans fødegård i Darum Søndergrandelag (nu Thorsmarkvej 6 - Matr. nr. 13). Af dokumenterne skal her kun omtales to. Et fæstebrev, dateret 30. oktober 1782, hvorved Margrethe Rosenørn overdrager fæstegården til Peder Christensen fra Tømmerbye, *som hertil med fripas er indkommen*. Det vil sige, at han er blevet løst af sit stavnsbånd til Sneumgård og har - mod at betale 200 Rdl. til Herremanden - fået lov at flytte til Kærgård gods, nærmere betegnet Darum Søndergrandelag, hvor han for øvrigt samme forår den 12. april har giftet sig med enken Mette Pedersdatter. Hun havde da siddet enke med fæstegården i knap 2 år. Dette originale fæstebrev er underskrevet af M. Rosenørn og forsynet med hendes laksegl i sort lak.

Det andet dokument, som skal omtales, er et originalt skøde, dateret Wilslef den 13. august 1787, underskrevet af birkedommer Lars Larsen til Hunderup Birketing og forsynet med hans røde laksegl.

Også dette dokument minder os om stavns-

båndet, idet det beretter, at fæstebonden Peder Christensen i 1787 - året før stavnsbåndet i Danmark ophæves - har købt sin fæstegård til selveje. Gården er på 6 tdr. hartkorn, en såkaldt halvgård og prisen var 1200 Rdl.

De gamle dokumenter har man værnet om og passet godt på gennem mange slægtled i omtrent 140 år, hvorefter et oldebarn af fæstebonden, der blev selvejer, nemlig P. K. Pedersen i 1921 sørger for, at de fortsat opbevares i Darum Sogn.

Det er ganske tankevækkende i 1987, da denne artikel skrives, at sidde med de gulnede dokumenter udbredt på sit skrivebord, og det ansporer til at fortsætte artiklen med skildringer af personer og begivenheder i Darum sogn igennem de år, hvor Peder Kristensen Pedersen havde sit liv og virke her. (1840-1880)

Stormflod og bryllup

I 1834 var der præsteskitte i Darum. I juli måned flyttede nye præstefolk ind i Darum præstegård, nemlig pastor Peder Jürgensen og hans hustru Sofie Conradine Jürgensen med deres 3 døtre.

Det første par pastor Jürgensen viede i Darum var gårdejer Peder Kieldsen og degnens datter Marie Kirstine Kristensdatter. Aftenen før brylluppet indtraf en voldsom stormflod. Fru Conradine Jürgensen har i en bog *Olde-*

mors Erindringer fortalt mange træk fra livet i den gamle marsklandsby, blandt andet følgende beretning:

Der skulle være bryllup hos degnen, hvis datter skulle giftes med den rigeste gårdmand i byen. Aftenen forinden brylluppet indtrådte der en voldsom stormflod, og bedemanden, der var brudgommens fætter og tjente i bryllupsgården, var sendt ud for at redde hestene, som var i Udgrovene, der lå ude i havet. Det var lige over for Sønderho. Man kunne stå i byen og se ham sidde på en af hestene. Da han var kommet derud, kom floden så hurtig, at han gesvindt måtte op på en af hestene for at redde sig. Men da han ikke mente, at hestene kunne svømme så langt, blev han holdene, indtil han mærkede, at floden begyndte at falde. Det blev mørkt, inden han kom, men da han kom, holdt de parat med en vogn for straks at køre ham hjem. Han var mere død end levende. Han fik sig et par kaffepunse og kom i seng og svedte voldsomt. Dagen efter var han imidlertid så rask, at han var på færde alle steder; hvor han skulle være, og om aftenen dansede han som den ivrigste. Hans skål blev også drukket i kaffepuns.

Fødsel og dåb

I 1840 den 19. januar fik Stine og Peder Kielsen deres tredje barn. Antagelig har præstekonen været til stede ved fødselen. Det var nemlig i hendes tid skik i sognet, at hun som regel blev hentet sammen med jordemoderen. Jordemoderen var en gårdmandskone fra Nørre Grandelag, Dorthea Thomasdatter. Hun var en meget rar kone, men renlighed forstod hun sig ikke rigtig på, det var navnlig den, præstekonen måtte tage sig af.

Den 1. marts blev drengen døbt i Darum kirke med navnet Peder Kristensen Pedersen. En moster, degnedatteren Marie var hans gudmor. Faddere var degnen Peder Kristensen,

naboen grænsepatruljebetjent Niels Sørensen, andenlærer Peder Jakobsen, Frederik Jensen, som var tjenestekarl på gården, Hr. M. Jacobsen, Varde og endelig jomfru Regine Berggreen. Sidstnævnte var privatlærerinde for præstens børn og søster til organisten og komponisten A. P. Berggreen. Det kan godt undre lidt, at præstens børn ikke gik i skole hos degnen, som var særdeles velanskreven og en dygtig underviser. I den tid pastor Jürgensens var i sognet var der et særdeles godt forhold mellem præstefamilien og degnefamilien. Jomfru Berggreen var hos præstens i 3 år, derefter antoges en huslærer.

P. K. Pedersens barndomshjem

I Darum Sønder Grandelag lå gårdene ret tæt sammenklumpede. Op gennem 1800-tallet skete der ikke store forandringer. Gårdtallet forblev det samme. De gamle bygninger var særdeles godt vedligeholdte med maling og kalkning. I flere af gårdene var der i *æ lille daans* (den daglige opholdsstue) hollandske klinker på væggene. Heller ikke den daglige levevis var ændret væsentligt i perioden. De fleste af gårdmandsfamilierne var på den ene eller anden måde i familie med hinanden. En fætter til P. K. Pedersen, Petrus Christensen har i en bog, der hedder *To Slægtled*, fortalt om den gamle marsklandsby, blandt andet har han skildret sin onkel og faster:

Peder Kielsen var en mand af storbondens bedste egenskaber: jævn, ligefrem og godsindet mod sine folk og sine standsfæller. Høflig og værdig overfor de foresatte, han som sognefoged kom i forbindelse med. Men trådtes han for nær, talte han med vægt og uden omsvøb. Overfor skarnsfolk havde han en stille og medfødt myndighed, og med smil bar han over med den sølle, i hvem der ikke var *Skånvnshed*.

Faster Stine var ikke for ingenting den klo-

Udskrift af folketællingsliste for Darum Sogn 1840

Matr. nr. 13

Keld Svendsen	66 år	enkem.	gårdmand
Peder Kielsen	29 år	gift, hans søn	gårddriver
Marie Kirstine Christensen	26 år	dennes kone	
Keld Svendsen Pedersen	5 år	} ugifte	deres børn
Bodil Pedersen	3 år		
En udøbt søn	1 år		
Frederik Jensen	22 år	} ugifte	tjenestefolk
Jørgen Thomsen	18 år		
Karoline Frandsdatter	35 år		
Ane Kirstine Frandsdatter	17 år		

ge gamle degns datter. Hun var koldsindig, rolig og så uforanderlig venlig. Faster Stine sagde aldrig folk imod. Hun kritiserede ikke, rettede ikke, tog endog mod gode råd, men hun gjorde nu akkurat, hvad hun selv havde lyst og vilje til.

Peder Kielsen havde mange tillidsposter i sognet. I 1850 blev han udnævnt til sognefoged, denne stilling frasagde han sig dog i 1867 på grund af uoverensstemmelse med herredsfogeden, som var hans foresatte. Han blev senere ved sin afgang som lægdsmand udnævnt til dannebrogsmænd.

P. Kielsen var en af de tre mænd, der i 1855 købte og fik opført Darum Mølle. Fra 1863 til 1866 bestyrede den unge P. K. Pedersen sammen med en anden ung mand møllen. P. K. Pedersen overtog den 1. oktober 1866 møllen som enejer, og han blev den 3. november sam-

me år viet i Darum kirke til Sara Lauridsen Hundebøl. På det tidspunkt bestod møllegården af et 8-fags hus i en længe med 5 fag til beboelse og 3 fag til stald. P. K. Pedersen købte jord til og udvidede bygningerne. Både møllet og landbruget var i god gænge, da han i 1881 bortbyttede mølle og ejendom med Frøsigård i Hunderup sogn.

P. K. Pedersen havde, da han flyttede til Hunderup, været sognerådsformand i Darum i 3 år. I 1880 var han blevet valgt ind i Ribe amtsråd. (Alle billederne, der illustrerer erindringerne, er fra Darum Sognearkiv).

Jens Hedegård Rasmussen, f. 1927. Ansat ved Darum Skole 1959, skolens leder siden 1962. Leder af Darum Sognearkiv og formand for fælles bestyrelsen for Bramming kommunes historiske arkiver.

Alsædtægten 12, Darum, 6740 Bramming.